

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

Друга секція

Справа «Шаренок проти України»

(заява № 35087/02)

РІШЕННЯ

Страсбург

22 лютого 2005 року

ОСТАТОЧНЕ з 06.06.2005 року

Це рішення стане остаточним за обставин, викладених у статті 44 § 2 Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Шаренок проти України»

Європейський суд з прав людини (друга секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

п. Ж.-П. Коста, *Голова*,

п. А. Кабрал Баррето,

п. Р. Тюрмен,

п. К. Юнгвірт,

п. В. Буткевич,

пані А. Мулароні,

пані Д. Йочене, *судді*,

та пані С. Долле, *секретар секції*,

після обговорення в нарадчій кімнаті 1 лютого 2005 року

вносить таке рішення, що було прийняте цього дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справа порушена проти України за заявою (№ 35087/02), поданою до Суду відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав і основних свобод людини (далі — Конвенція) громадянином України, паном Дмитром Миколайовичем Шаренком (далі — заявник) 6 вересня 2002 року. 16 вересня 2004 року заявник помер, вдова заявника і його діти висловили бажання підтримати заяву.

2. Інтереси заявника представляв п. Г. М. Авраменко, адвокат, який практикує у м. Чернігові. Уряд України (далі — Уряд) представляли його Уповноважені — пані В. Лутковська та пані З. Бортновська.

3. 28 квітня 2003 року Суд вирішив комунікувати заяви Уряду. Відповідно до пункту 3 статті 29 Конвенції, він вирішив розглядати питання щодо суті заяв разом з питанням щодо їх прийнятності.

ФАКТИ

4. Заявник був громадянином України, який народився у 1948 році і помер 16 вересня 2004 року. Листом від 5 листопада 2004 року вдова заявника та його діти поінформували Суд про те, що вони мають намір надалі підтримувати заяву.

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

5. У 1997 році заявник звернувся до Новозаводського районного суду м. Чернігова з позовом до його колишнього працедавця — державного підприємства «Атомспецбуд» — компанії, яка здійснювала будівельні роботи у Чорнобилі, у зоні обов'язкового відселення, вимагаючи виплатити йому заборгованість з заробітної плати. Рішенням суду від 7 жовтня 1998 року заявнику було присуджено 4964 грн заборгованості з заробітної плати. 25 січня і 18 серпня 2000 року заявник отримав 147,28 грн і 77,90 грн, відповідно. Проте більшою частиною рішення залишається невиконаним, залишок заборгованості складає 4738,82 грн (або 677 ЄВРО).

6. Листом від 4 січня 2003 року Уповноважений у справах дотримання Конвенції про захист прав і основних свобод людини поінформував представника заявника про те, що укладення мирової угоди може розпочатись лише після прийняття Судом ухвали про прийнятність. Далі Уповноважений інформував заявників про велику кількість виконавчих листів щодо підприємства-боржника на загальну

суму 3 849 312 грн. Виконання рішень шляхом реалізації майна, проте, вимагало спеціального дозволу МНС з огляду на те, що майно боржника знаходилось у Чорнобильській зоні та зазнало радіоактивного забруднення. Такий дозвіл наданий не був.

7. Наказом Міністерства палива та енергетики від 27.06.2002 року підприємство-боржник було ліквідоване і була створена ліквідаційна комісія.

8. Відповідно, 17 березня 2003 року державна виконавча служба закрила виконавче провадження заявника, і виконавчий лист заявника був направлений до ліквідаційної комісії як вимога кредитора. Ліквідаційна процедура досі триває.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

9. Витяги з відповідного національного законодавства можна знайти у рішенні від 30 листопада 2004 року у справі «Михайленки та інші проти України» (заяви № 35091/02 та інші, пп. 24-33).

ЩОДО ПРАВА

I. Щодо статусу *Іосиз зіанШ* вдови заявника та його дітей — пані та пана Шаренків

10. Заявник помер у вересні 2004 року. 5 листопада 2004 року вдова заявника і його діти повідомили Суд про те, що вони мають намір підтримати заяву.

11. Уряд-відповідач зауважував, що Суд дійсно раніше надавав дозвіл на продовження провадження у Суді найближчим родичам (див. ухвалу у справі «Гайдук та інші проти України», заяви №№ 45526/99 та інші, ЄСПЛ-2002Л/І). Таким чином, вирішення цього питання на розсуд Суду.

12. Суд зазначає, що ця заява стосується майнового права, якому властивий перехід до спадкоємців, і що наявні найближчі родичі, які мають намір підтримувати заяву. За цих обставин Суд вирішує, що вдова і діти заявника (далі — спадкоємці) можуть продовжувати брати участь у цій справі. Проте у цьому тексті посилання робитимуться на заявника.

II. Стверджуване порушення пункту 1 статті 6 Конвенції

13. Заявник скаржився на невиконання судового рішення, винесеного на його користь, посилаючись при цьому на пункт 1 статті 6 Конвенції, яка передбачає таке:

«Кожен при вирішенні питання щодо його цивільних прав та обов'язків..., має право на справедливий ... розгляд... судом...»

A. Прийнятність

(a) Вичерпання національних засобів захисту

14. Уряд зазначав, що заявник не вичерпав національні засоби захисту з огляду на те, що він не оскаржував до національних судів бездіяльність державних виконавців та не вимагав відшкодування шкоди у зв'язку з тривалістю виконавчого провадження чи знеціненням присуджених йому коштів.

15. Заявник спростовував цей аргумент, наголошуючи на тому, що основною причиною тривалого невиконання рішення, винесеного на його

користь, було важке економічне становище підприємства-боржника, що вимагало вирішення питання на державному рівні.

16. Суд повторює, що метою пункту 1 статті 35 Конвенції є надання державам-учасникам можливості попередження та відновлення прав, про порушення яких стверджується, перед тим, як такі твердження будуть подані до Суду. Проте, лише ті засоби захисту мають бути використані, які є ефективними. Ефективність означає як попередження стверджуваного порушення чи його продовження, так і надання відповідного відшкодування за будь-яке порушення, яке вже відбулось (див. «Кудла проти Польщі» [ВП], заява № 30210/96, § 158). У цій справі рішення, винесене на користь заявника, залишалось частково невиконаним, незважаючи на суттєві спроби державних виконавців, що визнавалось Урядом (пункт 23 нижче). Більше того, державна виконавча служба більше не бере участі у процесі стягнення заборгованостей, оскільки виконавче провадження було закрито, а вимога заявника була направлена до ліквідаційної комісії підприємства-боржника (див. пункти 7-8 вище). Таким чином, Суд доходить висновку, що попередні зауваження Уряду не стосуються основної скарги заявника і не можуть бути прийняті, оскільки засіб захисту, на який посилався Уряд, не міг перешкодити продовженню стверджуваного порушення.

17. Відповідно, Суд відхиляє ці зауваження.

*(б) Відповідність принципу *ratione personae* (відповідальність держави)*

18. Далі у своїх зауваженнях Уряд наполягав на тому, що незважаючи на те, що підприємство-боржник було державним підприємством, воно було окремою юридичною особою і відповідно до національного законодавства держава не може бути відповідальною за його борги.

19. Заявник наполягав на тому, що компанія є казенним підприємством, яке працювало за державним замовленням. Робота, яка виконувалась компанією, не була у повному обсязі оплачена МНС. Ця ситуація призвела до виникнення заборгованостей у компанії. Заявник далі зазначав, що відповідно до національного законодавства власник був відповідальний за заборгованості юридичної особи, якщо у юридичної особи не вистачало коштів для виконання своїх зобов'язань.

20. Суд посилається на свої висновки у справі «Михайленки та інші проти України» (рішення від 30.11.2004 року, заяви №№ 35091/02 та інші), які стосувались неспроможності цієї ж компанії виконувати рішення, винесені проти неї. З огляду на причини, викладені у пункті 45 рішення, Суд вирішив, що така неспроможність стала підставою для виникнення відповідальності відповідного учасника Конвенції за статтею 6 та статтею 1 Протоколу № 1. Він не вбачає підстав для відхилення від цих висновків у цій справі.

21. Таким чином, Суд відхиляє зауваження Уряду, пов'язані з цим питанням.

(в) Висновки

22. Суд вирішує, що ця скарга не є абсолютно необґрунтованою в сенсі пункту 3 статті 35 Конвенції. Далі він зазначає, що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Таким чином, вона має бути визнана прийнятною.

Б. Щодо суті

23. Уряд зазначав, що державна виконавча служба забезпечила виконання рішення, винесеного на користь заявника, так скоро, як це було можливо, і що воно частково було виконане. Він зазначав, що майно боржника знаходилось у зоні радіоактивного забруднення і, таким чином, не могло бути відчужене без дозволу, який мав надаватись МНС. Уряд вважав, що скарга заявника про невиконання рішення, винесеного на його користь, з огляду на стверджувану бездіяльність державної виконавчої служби була безпідставною, оскільки державна виконавча служба вжила усіх необхідних заходів для виконання рішення і після прийняття рішення про ліквідацію підприємства-боржника більше не відповідала за виконання.

24. Заявник спростовував ці твердження Уряду. Він наполягав на тому, що його скарга про невиконання рішення не обмежувалась сверджуваною бездіяльністю державної виконавчої служби, як зазначав Уряд. Заявник стверджував, що рішення, винесене на його користь, не може бути виконане без вжиття заходів на державному рівні. Далі він зазначав, що компанія була державним підприємством і держава має сплатити заборгованість свого підприємства.

25. Суд знову наголошує, що пункт 1 статті 6 гарантує кожному право порушити в суді чи трибуналі будь-який позов, який стосується його цивільних прав та обов'язків. Таким чином, пункт передбачає «право на суд», одним з аспектів якого є право доступу до суду, тобто право порушувати в судах позов для вирішення цивільного спору. Однак це право було б ілюзорним, якби національна правова система Високої Договірної Сторони дозволяла, щоб остаточне, обов'язкове для виконання судове рішення залишалось невиконаним на шкоду однієї зі сторін. Важко уявити, щоб пункт 1 статті 6 детально описував процедурні гарантії, які надано сторонам,— справедливість, відкритість і оперативність провадження,— і не передбачав би гарантій виконання судових рішень. Тлумачення статті 6 як положення, що лише гарантує право на звернення до суду та проведення судового розгляду, могло б призвести до ситуації, несумісної з принципом верховенства права, який Високі Договірні Сторони зобов'язалися поважати, ратифікуючи Конвенцію. Отже, виконання судового рішення має розглядатися як невід'ємна частина «судового процесу» для цілей статті 6 (див. «Бурдов проти Росії», заява № 589498/00, п. 34).

26. Державні органи не можуть довільно посилатись на брак коштів як на виправдання невиконання рішення. Але затримка виконання рішення може бути обґрунтована окремими обставинами. Проте, вона не може бути такою, що позбавляє сенсу право, гарантоване пунктом 1 статті 6 Конвенції (див. «Імобільяре Саффі проти Італії», заява № 22774/93, п. 74). У цій справі заявник не має бути позбавлений можливості отримання користі від успішного завершення провадження за його скаргою.

27. Суд зазначає, що до цього часу рішення, винесене на користь заявника у жовтні 1998 року, залишається більшою частиною невиконаним. На думку Суду, враховуючи встановлену відповідальність держави за боргами перед заявником у цій справі, до тривалості невиконання має бути включена не лише стадія виконавчого провадження, але й наступний період повернення боргів в процесі ліквідаційної процедури. Таким чином, період повернення заборгованості у справі заявника тривав шість років і три місяці.

28. Відмовою протягом шести років і трьох місяців вжити необхідних заходів для виконання остаточного рішення у цій справі державні органи України позбавили положення пункту 1 статті 6 Конвенції усього її практичного значення.

29. Таким чином, у цій справі було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

III. Стверджуване порушення статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції

30. Далі заявник скаржився на те, що держава порушила його право на мирне володіння своїм майном, гарантоване статтею 1 Протоколу № 1 до Конвенції, якою передбачене таке:

«Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений свого майна, інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права.

Попередні положення, однак, ніяким чином не обмежують право держави запроваджувати такі закони, які, на її думку, необхідні для здійснення контролю за використанням майна відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків або інших зборів чи штрафів».

A. Прийнятність

31. Суд звертається до своїх висновків за пунктом 1 статті 6 Конвенції, якими були відхилені зауваження Уряду щодо прийнятності заяви (пункти 14-21 вище), які рівною мірою стосуються скарги заявника за статтею 1 Протоколу № 1 до Конвенції. Таким чином, Суд вирішує, що ця скарга не є абсолютно необгрунтованою чи непринятною з інших підстав, передбачених статтею 35 Конвенції. Таким чином, вона має бути визнана прийнятною.

Б. Щодо суті

32. Уряд у своїх зауваженнях погоджувався з тим, що сума, присуджена заявнику національним судом, становить майно в сенсі статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції. Він погоджувався з тим, що невиконання рішення, винесеного на користь заявника, може вважатись втручанням у право заявника на мирне володіння його майном. Проте, Уряд зазначав, що таке втручання було викликане загальними інтересами, зокрема, необхідністю контролю за вивезенням забрудненого устаткування з Чорнобильської зони. Велика кількість кредиторів ліквідованої компанії зобов'язує ліквідаційну комісію і державу вжити комплексних заходів для задоволення усіх їх вимог.

33. Заявник зазначав, що держава відповідальна за не погашені перед ним заборгованості і, відмовившись виплачувати йому борг, держава в порушення статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції позбавила його реальної вартості його власності.

34. Суд нагадує свою прецедентну практику, згідно з якою відсутність у заявника можливості домогтися виконання рішення, винесеного на його чи її користь, становить втручання у право на мирне володіння майном, гарантоване першим реченням частини першої статті 1 Протоколу № 1 (див. серед інших рішень, рішення у справах «Бурдов проти Росії», заява № 569498/00, п. 40 та «Ясіуньєне проти Латвії» від 06.03.2003, заява № 41510/98, п. 45).

35. У цій справі Суд доходить висновку, що неможливість для заявника домогтися виконання його рішення протягом розумного періоду часу (шість років і три місяці) становить втручання у його право на мирне володіння його майном в сенсі частини 1 статті 1 Протоколу № 1.

36. Таке втручання певною мірою виправдовувалось заборонаю вивозу з Чорнобильської зони обов'язкового відселення забрудненого майна

підприємства-боржника. Проте, на думку Суду, заборона, яка, безперечно, зачіпала законні суспільні інтереси, порушує рівновагу між інтересами держави та заявника, який ніс основний фінансовий тягар.

37. Відмовою виконати рішення, винесене на користь заявника, державні органи перешкоджали та продовжують перешкоджати заявнику протягом відповідного періоду отримати у повному обсязі кошти, на які він мав право.

38. Відповідно, тут було також порушення статті 1 Протоколу № 1.

IV. Застосування статті 41 Конвенції

39. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє законодавство відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткову сатисфакцію, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

A. Шкода

40. Суд звертає увагу на те, що згідно з правилом 60 Регламенту Суду будь-яка вимога щодо справедливої сатисфакції повинна містити перелік претензій та має бути подана письмово разом з відповідними підтверджуючими документами чи свідченнями, без наявності яких Суд може відхилити вимогу повністю або частково.

(a) Матеріальна шкода

41. Заявник вимагав 4814 грн (688 ЄВРО) на відшкодування матеріальної шкоди. Спадкоємці заявника підтримали цю вимогу.

42. Уряд наполягав, що згідно з національним законодавством держава не відповідає за заборгованості своїх підприємств.

43. Суд нагадує, що раніше він відхилив це твердження (пункти 18-21). За цих же підстав Суд відхиляє цей аргумент за статтею 41.

44. У світлі документів, які знаходяться у розпорядженні Суду, він присуджує спадкоємцям заявника 677 ЄВРО загалом на відшкодування матеріальної шкоди, ця сума відповідає залишку заборгованості перед заявником.

(б) Нематеріальна шкода

45. Заявник вимагав 50 000 грн (7143 ЄВРО) на відшкодування нематеріальної шкоди, спричиненої відмовою державних органів виконувати рішення. Спадкоємці заявника підтримали цю вимогу.

46. Уряд зауважував, що визнання порушення становитиме достатню сатисфакцію у цій справі.

47. Суд бере до уваги те, що в результаті встановленого порушення заявник зазнав певної нематеріальної шкоди, достатнім відшкодуванням якої не могла б бути лише констатація порушення. Проте заявлений розмір є надмірним. Роблячи свою оцінку на неупередженій основі, як вимагається статтею 41 Конвенції, Суд присуджує спадкоємцям заявника загалом 3000 ЄВРО, ця сума залежить від тривалості періоду невиконання рішення у справі заявника.

Б. Судові витрати

1. *Провадження у національних судах*

48. Заявник не подав у встановлені строки жодних вимог щодо цього; таким чином, Суд нічого не присуджує з цього приводу.

2. *Провадження за Конвенцією*

49. Заявник вимагав 1035 ЄВРО судових витрат, пов'язаних з провадженням справи у Суді.

50. Уряд стверджував, що ці вимоги є необґрунтованими та надмірними. Уряд вважав, що заявник не надав інформації про деталі роботи, яку здійснював його представник, вартість однієї години роботи представника тощо. Уряд зазначав, що представник подав спільну відповідь на зауваження Уряду у цій справі разом з зауваженнями за десятьма іншими заявами. Далі Уряд зазначав, що, беручи до уваги просту правову природу справи, загальна сума, яку вимагає заявник, є надмірною.

51. Суд знову повторює, що для того, щоб кошти на провадження в Суді були включені до присуджених відповідно до статті 41 сум, має бути встановлено, що вони були дійсно витрачені та їх розмір був необхідним для запобігання порушенню чи отримання відшкодування за встановлене порушення Конвенції, а також були адекватними відповідно до критерію розміру (див. серед багатьох інших «Нільсен та Джонсон проти Норвегії» [ВП], заява №23118/93, п. 62).

52. Суд вирішує, що цих вимог не було дотримано у цій справі. Проте зрозуміло, що заявник витратив певні кошти для того, щоб його представляли у Суді. Відповідно до інформації про його власність згідно з наведеними вище критеріями Суд вважає розумним присудити спадкоємцям заявника загалом 135 ЄВРО за судові витрати.

В. Пеня

53. Суд вважає за доцільне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки Європейського Центрального Банку, до якої мають бути додані три відсотки.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Вирішує*, що спадкоємці заявника можуть продовжувати брати участь у цьому провадженні;
2. *Оголошує* заяву прийнятною;
3. *Вирішує*, що було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції;
4. *Вирішує*, що було порушення статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції;
5. *Вирішує*, що:

(а) протягом трьох місяців з дня, коли рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має сплатити спадкоємцям заявника (пані Шаренок, пану Шаренку та пані Шаренок) загалом 677 ЄВРО (шістсот сімдесят сім ЄВРО) матеріальної шкоди, 3000 ЄВРО (три тисячі ЄВРО) нематеріальної шкоди і 135 ЄВРО (сто тридцять п'ять ЄВРО) витрат на провадження в Суді;

(б) суми мають бути конвертовані у національну валюту Уряду-відповідача на день здійснення платежу плюс будь-який податок, який може бути сплачений;

(в) у випадку несплати чи несвоєчасної сплати державою-відповідачем сум на них нараховуватиметься пеня, яка дорівнює граничній позичковій

ставці Європейського Центрального Банку плюс три відсотки, з часу, коли закінчиться вищезгаданий тримісячний строк, і до моменту повного розрахунку;

6. *Відхиляє* решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Вчинено англійською мовою та повідомлено письмово 22 лютого 2005 року відповідно до правила 77 §§ 2 та 3 Регламенту Суду.

С.ДОЛЛЕ
Секретар Секції

Ж.-П.КОСТА
Голова Секції